

Підсумкові результати фокус-груп, проведених на замовлення Національного Демократичного Інституту, для розробки інформаційних матеріалів громадсько-просвітницької кампанії в рамках проекту *Україна: просування жінок як політичних лідерів*.

Автор дослідження - Центр дослідження громадської думки Лейк Рісерч енд Партнерз (Lake Research and Partners) – США

Польові роботи виконані Центром Разумкова

У цьому документі наведено короткий огляд ключових результатів останніх фокус-груп, проведених в Україні у липні 2014 року.¹ Це дослідження продовжило опитування громадської думки українців, проведені у січні цього року у Львівській та Вінницькій областях, стосовно ролі жінок у родині та владі, участі жінок у політиці та загальній зацікавленості в обранні жінок на офіційні посади в місцевих та загальнодержавних органах влади. Метою кампанії є підвищення інтересу до більш активної участі жінок у політиці, а у довгостроковій перспективі – заохочення більшої кількості жінок до участі у виборах – та обранні - на високі посади в Україні.

Чотири основні підходи до кампанії

- 1) **Повсякденні проблеми:** Виборці найбільше переймаються проблемами війни, безпеки та загрози їх особистій безпеці та безпеці їх родин. Традиційно подібна динаміка є несприятливою для жінок у будь-якій країні. Але, в той же час, виборців глибоко турбують повсякденні внутрішні економічні питання, що включають зростання цін, низькі зарплати, безробіття, пенсії/пенсійне забезпечення, а також проблеми освіти та охорони здоров'я. Жінки, піклуючись про себе та свої родини, приділяють цим питанням особливо велику увагу. Жінки також мають перевагу у сфері освіти, а це питання є важливим як на місцевому, так і на загальнонаціональному рівні.
- 2) **Сприяння змінам:** Готовність голосувати за жінок найтісніше пов'язана з переконанням, що жінки сприяють позитивним змінам. Це може пояснюватись тим, що жінок сприймають, як більш чесних та цілісних, вони мають особливий стиль управління та більш схильні до співробітництва. А також існує ціла низка важливих питань, на вирішенні яких, на думку виборців, жінки більш схильні зосереджуватись. Такий підхід не передбачає прямого порівняння з чоловіками. Це може включати ідею залучення нових лідерів, свіжих облич, новаторських ідей та способу мислення і різних життєвих досвідів.
- 3) **Єдність та дім:** Виборці вважають, що жінки краще працюють разом, будують команду та забезпечують єдність. Виборці прагнуть єдності в Україні, що може стати потужним мотивом, який може також мати гендерне вираження. Виборці багато говорять про жінок як «берегинь» домашнього затишку, і також полюбляють твердження про те, що

Партнери
Селінда Лейк
Алісія Снелл
Девід
Мермін
Дк.Роберт Г.Медоу
Деніел Готофф
Джошуа Улібаррі

Lake Research Partners
1726 M St., NW
Suite 1100
Washington, DC 20036

¹ Шість фокус-груп були проведені організацією Lake Research Partners спільно з Центром Разумкова. Загалом, було організовано 4 групи серед жінок і 2 – серед чоловіків. Групи включали жінок старшого віку (45+) у Дрогобичі, жінок старшого віку (45+) у Козятині, жінок молодшого віку (<45) у Вінниці, жінок молодшого віку (<45) у Львові, чоловіків молодшого віку (<45) у Львові та чоловіків старшого віку (45+) у Вінниці.

жінка – це «шия». У той же час, вони говорять про Україну як про «дім». Намагаючись уникнути посилення стереотипів, це дає можливість зробити наголос на силі жінок.

- 4) **Голос жінок та рівність:** Виборці реагують на ідею, що голоси (думка) жінок важливі, і їх кількість серед населення занадто велика, щоб вони були недостатньо представленими в органах влади. На підтримку гендерної рівності особливо активно виступають жінки молодшого віку.

Політична та соціальна ситуація

- **Дві основні сили, що впливають на формування громадської думки в Україні, – поточний конфлікт на сході України та вплив Майдану – проникли майже в кожен аспект дискусій у фокус-групах.** Ці дві події, особливо на фоні перспективи поглиблення громадянської війни, дуже негативно впливають на настрої учасників та їх погляд на майбутнє, змушуючи їх почуватися «тривожно», «безпорадно» та «з острахом» дивитися у майбутнє.
 - *«Я непокоюся. Не можу зрозуміти, як все має відбуватися. Неможливо зрозуміти, судячи з того, що відбувається зараз» - жінка молодшого віку, Вінниця.*
 - *«У мене ком в горлі стоїть... Це боляче...Я налякана» - жінки старшого віку, Козятин.*
 - *«Я переживаю, бо мої син та онук призовного віку, їх будь-якої хвилини можуть призвати на службу в армію» – жінка старшого віку, Козятин.*
 - *«Масові заворушення...війна...несправедливість...хаос...» – чоловіки молодшого віку, Львів.*
 - *«Не зовсім зрозуміло. На межі відчаю. Що станеться далі? Як це буде відбуватися? Як вирішити ситуацію?» – жінка молодшого віку, Львів.*
 - *«Багато років ми жили у мирі, ми не очікували, що може початися війна, і ми стали свідками масових вбивств та безладів. Наша країна раніше ніколи не переживала такої кризи» – чоловік старшого віку, Вінниця.*
- **Не зважаючи на збройний конфлікт на Донбасі та дочасні вибори до парламенту, постає низка питань, пов'язаних з зарплатами, щоденною вартістю життя, пенсіями, освітою та майбутнім дітей, а також корупцією в органах влади.** Коли йдеться про вирішення цих проблем, учасники фокус-груп скоріше схильні віддавати перевагу жінкам. Саме на цих питаннях робиться наголос під час місцевих виборів, і вони можуть стати гарною можливістю для обрання кандидаток-жінок на таких виборах.
 - *«Про наше майбутнє. Про наших дітей» – жінка старшого віку, Дрогобич.*
 - *«Ціни на продукти зросли... Вартість комунальних послуг зростає... Зарплати знижуються» - жінки старшого віку, Дрогобич.*

- *«Беручи до уваги всі ці фактори, найбільшою проблемою для нас є низький рівень фінансової безпеки. Ми не можемо собі дозволити необхідних ліків; ми не можемо забезпечити належних стандартів життя для наших дітей, оскільки нам не вистачає грошей на лікування, особистий розвиток, придбання найпростіших речей для наших родин»* – жінка старшого віку, Козятин.
- *«Влада не підтримує людей. Її не цікавить, як ми живемо»* - чоловік молодшого віку, Львів.
- *«Ціни зросли, а зарплати не змінилися»* - чоловік молодшого віку, Львів.
- **В українській культурі існує глибоко вкорінене переконання, що жінки краще підходять на роль домогосподарок.** Як чоловіки, так і жінки у фокус-групах висловлюють цю думку, хоча жінкам вона менше до душі. До того ж, більшість жінок-лідерів, яких згадують українці, як всередині країни (Тимошенко), так і за її межами, наприклад, Ангела Меркель та Маргарет Тетчер, сприймаються як такі, що переймають чоловічі риси, щоб досягти влади.
 - *«Я не думаю, що нам потрібно більше жінок в парламенті, тому що там вони стають чоловіками»* – жінка молодшого віку, Вінниця.
 - *«Жінки кращі у певних сферах, таких як батьківство та діти»* - жінка молодшого віку, Вінниця.
 - *«Ти не можеш залишити своїх дітей, свою сім'ю. А чоловіки вільні. Вони знають, що діти зі своїми мамами, і все добре»* - жінка старшого віку, Козятин.
 - *«Ми, головним чином, матері. Жінка – це господиня дому»* – жінка молодшого віку, Львів.
 - *«Жінки, які зараз при владі, не дуже в цьому успішні»* - чоловіки молодшого віку, Львів.
- **Учасники висловлюють сильне бажання бачити сильних та компетентних лідерів, які б взяли ситуацію в свої руки та об'єднали Україну.** Вони хочуть, щоб їхні лідери нарешті почали ставити інтереси України на перше місце, а не піклуватися тільки про себе (учасники часто згадували про корупцію та хабарництво). Якщо говорити більш загально, вони хочуть, щоб їх лідер вивів країну на правильний шлях, а з цим завданням, на їх думку, жінки впораються на відмінно. Крім того, **учасники відзначали здатність жінок виконувати різні завдання одночасно та їх вміння знаходити спільну мову з пересічними людьми.**
 - *«Чесні та справедливі»* - жінка старшого віку, Дрогобич.
 - *«Патріотки України»* – жінка старшого віку, Дрогобич.
 - *«Перш за все, лідери мають бути патріотами України»* - чоловік молодшого віку, Львів.

- *«Готові приймати рішення. Вони повинні не сумніватися, а діяти. Сильніші люди. Нам потрібні лідери, які захистять країну та забезпечать її розвиток»* – жінка молодшого віку, Вінниця.
- *«Професійні досягнення. Зростання»* – жінка старшого віку, Козятин.
- *«Людина повинна мати не лише знання, але й досвід застосування цих знань на практиці»* - чоловік молодшого віку, Львів.
- **Хоча учасники частіше говорили про компетентних лідерів у чоловічому роді, вони не виключали жінок через стать.** Кандидатам-жінкам доведеться подолати певні перешкоди, щоб довести свою компетентність і показати, що вони можуть більше, ніж бути просто домогосподарками. Як у довгостроковій, так і в короткостроковій перспективі надзвичайно важливо пам'ятати, що ми говоримо про кваліфікованих жінок.
 - *“Жінка, яка хоче бути політиком, має бути лідером. Вона повинна бути рушійною силою, вона має змусити людей повірити у неї»* - жінка старшого віку, Козятин.
 - *«Якщо це людина з характером, якщо він або вона – лідер, тоді неважливо, чоловік це або жінка»* - чоловік молодшого віку, Львів.
 - *«Це мають бути не жінки, а професіонали. Немає значення, чоловік це чи жінка»* - жінка молодшого віку, Вінниця.
 - *«Справа не в кількості, а в якості. Все залежить від характеру. Немає значення, чоловік це чи жінка... Якщо це сильна особистість, якщо вона розвивається у правильному напрямку, тоді неважливо, чоловік це або жінка»* - чоловік молодшого віку, Львів.

Підтримка жінок-лідерів в Україні

- **Незважаючи на труднощі, спричинені поточною ситуацією, існує прагнення до більш активного залучення жінок до політики.** Цю думку висловлювали в основному учасники-жінки. Деякі чоловіки також прийняли концепцію жінок-лідерів, але їх кількість була обмеженою, і, відверто кажучи, довелося докласти зусиль, щоб підвести їх до такої думки.
 - *«Ми сказали, що перед жінками постійно постають проблеми. Якщо буде доступ до влади, вони отримають шанс їх вирішити»* – жінка молодшого віку, Вінниця.
 - *«Зараз переломний момент у боротьбі за нашу незалежність. Зараз немає таких лідерів. Нам потрібні жінки; можливо, вони допоможуть покращити ситуацію»* – жінка молодшого віку, Вінниця.

- *«Вони мають обіймати найвищі посади. І ніхто нас не послухає. Хтось має тримати владу в своїх руках»* – жінка старшого віку, Козятин.
- *«Вони йдуть... Ви питаєте, чому я говорю про жінок. Тому що до влади прийшло так багато чоловіків, і що – нічого. Це означає, що ми маємо обрати жінку»* - жінка старшого віку, Дрогобич.
- *«Необхідно мати жінок в органах влади»* – жінка молодшого віку, Львів.
- **Жінок розглядають як лідерів, але в основному вдома.** Учасники переконані, що жінки є основою українських домогосподарств; вони піклуються про родину, готують, прибирають та часто ще й ходять на роботу, і все це одночасно з вихованням дітей. Учасники згадували відому приказку, в якій жінок називають «шиєю» України, яка тримає країну, забезпечує її стабільність та навіть задає напрямок. Учасники-чоловіки подекуди задавались питанням, як жінкам вдається робити все, що вони роблять щодня, і при цьому забезпечувати порядок у всьому. Однак, незважаючи на те, що жінок вважають здатними одночасно виконувати різноманітні завдання і вести господарство, багатьом учасникам складно побачити жінок у якості лідерів країни.
 - *«Я думаю, на жінці тримаються три стіни дому, а на чоловікові – лише одна. Якщо у родині є гарна жінка, вона усюди встигає, вона може і їжу приготувати, і поспічувати»* – жінка старшого віку, Дрогобич.
 - *«Жінки несуть більшу відповідальність за родину. Вони заробляють, готують, пруть білизну, піклуються про дітей... вони роблять все»* - жінка старшого віку, Дрогобич.
 - *«На всіх рівнях. За кожним успішним чоловіком-лідером стоїть жінка»* – жінка молодшого віку, Вінниця.
 - *«Перший образ, який спадає на думку, це образ жінки, яка захищає та зберігає сімейні цінності»* – жінка старшого віку, Козятин.
- **Жінок сприймають як сильних, працьовитих, чесних, співчутливих та здатних пристосовуватися до змін.** Учасники, безвідносно до віку або статі, приписували ці якості жінкам. Вони також розглядали ці риси як основні сильні сторони, які б вони хотіли бачити у лідері України, чоловікові або жінці. Однак, незважаючи на те, що чоловіки та жінки називали ці якості корисними вдома, їм було важко побачити в них переваги у політичній або урядовій сферах.
 - *«Жінки більш терпимі»* – жінка старшого віку, Дрогобич.
 - *«Жінки мудріші та м'якші»* – жінка старшого віку, Дрогобич.
 - *«Працьовита жінка – це наша поточна реальність»* – жінка старшого віку, Козятин.
 - *«У жінок трохи інший, розумніший стиль»* – жінка старшого віку, Дрогобич.

- *«У жінок краща інтуїція. Вони краще пристосовуються до обставин і знають, як себе подати»* – жінка молодшого віку, Вінниця.
- *«Жінки терплячіші»* – жінка молодшого віку, Вінниця.
- *«Так, більш стримані. Вони не будуть битися в парламенті»* – чоловік молодшого віку, Львів.
- *«Чоловіки працюють лише в своїх професійних сферах, тоді як жінка – це і вчитель, і наставник, і прибиральниця, і кухар тощо»* - жінка молодшого віку, Львів.
- *«Вони більш цивілізовані, ввічливі. Гнучкіші»* - чоловік старшого віку, Вінниця.
- **Вважається, що жінки краще розуміють проблеми, з якими стикаються прості люди.**

Учасники посилалися на загальний брак емпатії з боку політичного класу та приписували жінкам здатність розуміти труднощі, які сьогодні постають перед українськими родинами, включно зі зростанням рівня безробіття, нижчими зарплатами, меншими пенсіями та скороченнями у галузі освіти та послуг для дітей.

 - *«Жінок, які займаються політикою, необхідно поважати. Коли така жінка йде у місцеві органи влади, вона вирішує питання з ЖЕКом, допомагає родинам та малозабезпеченим»* – жінка старшого віку, Дрогобич.
 - *«Насправді жінки мають це робити. Це має бути зроблено, і більше жінок повинні йти у владу. Вони також вирішать проблему корупції»* – жінка старшого віку, Дрогобич.
 - *«Чоловіки завжди вирішують глобальні питання, забуваючи про менші проблеми родин. Лише жінки можуть нагадати їм про них»* – жінка молодшого віку, Вінниця.
 - *«Жінки ближчі до реального життя. Вони зосереджуються на ньому у своїй політиці»* – жінка старшого віку, Козятин.
 - *«Я думаю, що жінка знайома з більш широким колом проблем. У неї більше складнощів в житті»* - жінка молодшого віку, Львів.

www.LakeResearch

Ключове повідомлення кампанії

Під час фокус-груп тестувалися декілька кількох ключових тем, які базувались на результатах тестування повідомлень, проведеного у січні 2014 р.

- Текст повідомлення, яке викликало позитивну реакцію більшості учасників кількісного дослідження (січень 2014):

Жінки отримують нижчі зарплати та мають менші можливості для кар'єрного розвитку, включно з кар'єрою в органах влади, ніж чоловіки. Справжня гендерна рівність означає рівність у можливостях, правах, винагороді, обов'язках та захисті, а також доступі до контролю над ресурсами. Рівність не означає, що жінки та чоловіки стають однаковими, лише що їх доступ до вищезазначених можливостей не залежить від статі. А від більшої рівності в Україні виграємо ми всі.

- Загалом, **учасники краще сприймали повідомлення, в якому йшлося про важливість участі жінок у політиці**, а не напряму говорилося про те, що жінки мають боротися за виборні посади або що українці мають голосувати за жінок.

- Учасники більш позитивно відреагували на ті компоненти повідомлень, в яких йшлося про **жінок, які працюють над вирішенням проблем, співпрацюючи з чоловіками**, а не ті, де говорилося, що жінки впораються краще (це важливо, оскільки деякі повідомлення були розкритиковані за «атаки на чоловіків» або спроби змусити їх почуватися «неадекватно»), та **працюють над поверненням цілісності та єдності українського суспільства**.
 - «*Настав час чоловікам та жінкам об'єднати зусилля. От і все*» – чоловік молодшого віку, Львів.
 - «*Сильні сторони та таланти жінок необхідні для розбудови України*» – чоловік молодшого віку, Львів.
 - «*Чоловіки та жінки працюють разом*» – жінка молодшого віку, Львів.
- У низці країн **основним критерієм на користь підтримки жінок є переконання, що вони зможуть досягти інших (кращих) результатів**, чи то за допомогою політичних ініціатив, чи то завдяки іншому стилю управління. В Україні переважає така ж думка.
- **Ключові слова та фрази, які знаходять відгук в учасників (у довільному порядку):**
 - «Нам необхідні голоси жінок – представниць бізнесу, лідерів спільнот, матерів, бабусь та дочок» (це повідомлення про зв'язок поколінь бере початок з ідеї про лідерство жінок у родині);
 - «Влада втратила зв'язок з народом, ігноруючи нагальні потреби людей» (це твердження виділили майже всі учасники, яким його давали);
 - «Час очистити владу та знищити стару корумповану структуру за допомогою нових лідерів та нових облич, які знають справжні потреби людей»;
 - «Жінки схильні краще розставляти пріоритети, і коли на виборних посадах більше жінок, вони пропонують та затверджують більше законів, пов'язаних з турботою про дітей, рівною оплатою за однакову роботу, охороною здоров'я, пенсіями та кращими школами» (це повідомлення знайшло особливий відгук у жінок старшого віку, а от жінки молодшого віку сприйняли його не так жваво);
 - «Нам необхідно обирати лідерів з правильними пріоритетами, які зосереджуються на справжніх потребах наших родин» (це повідомлення особливо добре сприйняли жінки старшого віку та чоловіки молодшого віку, тоді як реакція жінок молодшого віку була не такою позитивною);
 - «Ми маємо унікальний шанс зробити майбутнє України таким, яким ми бажаємо його бачити» (це повідомлення пов'язане з бажанням учасників об'єднати Україну та повернути стабільність);
 - «Україна так багато пережила. Нам необхідно працювати разом, об'єднувати Україну. Жінки завжди були глиною, яка скріплює наше суспільство».

- **Як чоловіків, так і жінок відштовхували повідомлення, що містили пряме протиставлення двох статей, особливо коли говорилося, що жінки чесніші, менш корумповані або краще обізнані з певних питань, ніж чоловіки.** Подібні заяви не знаходили підтримки в жінок і викликали сильну незгоду в чоловіків.
 - *«Мені не подобається фраза «Занадто довго ми дозволяли лідерам-чоловікам...» Чому чоловікам? Просто лідерам» - жінка молодшого віку, Вінниця.*
 - *«Вони намагаються посіяти ворожнечу між чоловіками та жінками, як між росіянами та українцями. Виглядає саме так» - жінка молодшого віку, Вінниця.*
 - *«Чому жінки? Це лідери, за яких ми можемо голосувати, які можуть покращити ситуацію в країні. Це не лише жінки, а й чоловіки» – жінка старшого віку, Козятин.*
 - *«Як і в попередньому повідомленні, вони протиставляють жінок чоловікам. Чоловіки асоціюються з корупцією, тоді як жінок зображають ідеальними. Я проти цього. Я не впевнений в тому, що це належний підхід, але я роздратований. Текст не викликав у мене позитивної реакції» – чоловік старшого віку, Вінниця.*